

Naar de geest, niet naar de letter

In de jaren '60 en '80 creëerden regisseurs en gezelschappen in Vlaanderen 'hun' Brecht.

Guy Cools vraagt zich af of Brecht ook vandaag nog kan fungeren als luis in de pels.

Brecht in Vlaanderen

Proloog

April 1998 – Greenwich, Londen

Temidden van de aanzwellende millenniumgekte die hier wordt beleden met een mengeling van klasse en vulgariteit, met de juiste dosering van exuberante grootheidswaanzin en milde ironie, zoals alleen de Britten dat kunnen, tref ik in een antiquariaat, gespecialiseerd in maritieme literatuur en bibliotheek uitgaven over uurwerken – op een heuvel in het park ligt The Royal Observatory en 50 meter verderop steekt de nulmeridiaan de hoofdstraat van dit 'Centraal-Europese' dorp over –, een unieke collectie Duitstalige literatuur aan, waaronder onder andere een eerste druk van Brechts verzamelde *Stücke – Erste* en *Aus dem Exil* – in 10 banden uitgegeven van 1953 tot 1957 bij Suhrkamp Verlag. Zonder een ogenblik te twijfelen besluit ik het honorarium van dit artikel alvast op voorhand te investeren in dit koopje, daarmee de wetmatigheden van het kapitalisme ten volle toepassend, namelijk de uitgaven en schulden van vandaag financieren met de arbeid van morgen en zo de economische ratrace eindeloos rekken.

Het is echter niet alleen het toeval van deze vondst dat me bevalt maar vooral de ironie. Toen ik twaalf jaar geleden opzoekingswerk deed bij het Berliner Ensemble in het kader van mijn licentiaatsthesis – *De ontwikkeling van een model voor receptieanalyse met toetsing aan een aantal Brecht-voorstellingen in Vlaanderen* – moest ik dagelijks in station Friedrichsstrasse de overgang van West naar Oost maken omdat mijn visum niet tijdig klaar was. Daarbij moest ik steeds een onmogelijk te spenderen bedrag merken omzetten aan de officiële 1 op 1 koers. In mijn naïviteit had ik

Brecht / Grete Stern

me toen voorgenomen met dat geld de verzamelde werken te kopen in de gespecialiseerde Brecht-boekhandel, naast het kerkhof waar Brecht begraven ligt onder een eenvoudige natuursteen. Maar tot mijn grote verbazing waren er toen in heel Oost-Berlijn maar enkele stukken te verkrijgen en verdere navraag leerde dat er ook de volgende jaren slechts een handvol herdrukken van enkele andere stukken zouden verschijnen. Brecht werd natuurlijk in het Westen uitgegeven, maar bovendien restaureerde het communistisch regime liever Frederik de Grottes *Sans Souci* om er buitenlandse delegaties te ontvangen temidden van feodale grandeur, dan dat ze hun eigen cultureel erfgoed zouden promoten. Dat laatste moest zich plooiën naar de wetmatigheden van papierschaarste en de niet-marktgerichte productiemechanismen.

De hierboven beschreven anekdote kan als metafoor gelden voor de status van Brecht als 'hedendaags' klassieker in het laatste kwart van deze eeuw. Want hoewel in die periode constant verwezen wordt naar Brecht als theatervernieuwer, zowel naar vorm als inhoud, leidt zijn oeuvre nog slechts zeer sporadisch tot een geactualiseerde theaterpraktijk (een memorabele uitzondering is Heiner Müllers encensering van *Der aufhaltsame Aufstieg des Arturo Ui*). Wat maakt een auteur tot klassieker? De schaarste waarin zijn werk terug te vinden is in de gespecialiseerde, Oost-Duitse boekhandel en waarover er over hem gesproken en geschreven wordt – anno 1986 was Brecht niet echt een modieus studieonderwerp? Of de wijze waarop de eerste druk van een groot deel van zijn oeuvre terug te vinden is in de Londense ramsj en er een halve bibliotheek wordt toegevoegd aan de secundaire Brecht-literatuur naar aanleiding van zijn honderdste 'Geburtstag'?

Tijdens de voorbereiding van dit artikel heb ik dan ook meermaals getwijfeld of het wel de moeite waard was om aan die papieren terriël secundaire literatuur mijn bijdrage toe te voegen. En uiteindelijk gaven twee redenen de doorslag om het toch te doen.

Ten eerste ben ik het afgelopen jaar op mijn honger blijven zitten wat betreft een fundamentele bevraging over de relevantie en de mogelijkheid tot actualisering van de Brechtiaanse theaterpraxis. Het merendeel van de bijdragen die ik las, droeg verder bij tot de mumificatie van Brecht in het mausoleum van de theatertheorie. Binnen het door hem geïntroduceerde begrippenapparaat scoort bijvoorbeeld het meerduidige begrip 'gestus' hoog op